

e-ISSN: 2630-631X

Article Type
Research Article**Subject Area**
EconomyVol: 8 Issue: 62
Year: 2022 August
Pp: 1379-1388Arrival
27 May 2022
Published
31 August 2022
Article ID 63753Doi Number
<http://dx.doi.org/10.29228/smrj.63753>**How to Cite This Article**Çipe, B. (2022).
"Finansal İstikrar Bağlamında Faust, La Casa De Papel Ve Para", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 8(62): 1379-1388

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Finansal İstikrar Bağlamında Faust, La Casa De Papel Ve Para¹

Faust, La Casa De Papel And Money In The Context Of Financial Stability

Bilge Çipe¹ ¹ Dr., Bağımsız Araştırmacı

ÖZET

İnsanın en temel motivasyonu refah ve mutluluk içinde bir yaşam sürmektir. En kapsamlı görüşlere göre refahın kaynağı "paradır". Adam Smith (1776), 'insanların "mevcut durumlarını iyileştirmek için" tek yol fiziksel refah değildir' derken "Sosyal Onay" kavramına dikkat çekmektedir. Fiziksel refahın temel unsuru bireyin elde ettiği kazanç yani para iken "sosyal onay" insan yaşamında paradan daha farklı kavramların göstergesidir. Ancak günümüzde sosyal onayın en temel göstergesi insanın paraya yüklediği anlam ile açıklanabilmektedir. Paranın icadı ile birlikte paraya yüklenen roller her geçen gün değişmekte çoğalmakta ve başka şekillere bürünmektedir. Morgan Ricks'e (2016) göre para sadece cebimizdeki nakit ya da çek defterimizdeki bakiye değildir. O aynı zamanda 'sosyal istikrar politika amaçları' için elzem bir araçtır. Bu kısa ama kapsamlı tanım ile paranın sadece bireysel bir refah aracı olmadığı bilakis önemli bir sosyal rolünün olduğu vurgulanmaktadır.

Bu çalışmada finansal istikrarın hammaddesi olan para kavramı Goethe'nin başyapıtı olan Faust'un ikinci bölümünde geçen diyaloglar ve son zamanlarda her kesimden izleyicinin aşına olduğu "La Casa De Papel" dizisi bağlamında incelenmiştir. Sonuç olarak iktisat biliminin temel tanımında yer alan "sınırsız insan ihtiyaçlarını" karşılamanın en önemli rolü paraya düşmektedir. Özellikle küreselleşme ile her ne kadar "fiziki para" önemini kaybetmiş gibi görünse de dijital para ve benzerlerinin temelini oluşturduğundan vazgeçilemez bir kavram olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Para, Finansal İstikrar, Faust, La Casa De Papel

ABSTRACT

The most basic motivation of man is to lead a life in prosperity and happiness. According to the most comprehensive views, the source of wealth is "money". Adam Smith (1776) draws attention to the concept of "Social Consent" when he says that "physical well-being is not the only way for people to "improve their present condition. While the basic element of physical well-being is the earnings of the individual, namely money, "social approval" is an indicator of different concepts in human life than money. However, today, the most basic indicator of social approval can be explained by the meaning that people attribute to money. With the invention of money, the roles attributed to money are changing day by day, increasing and taking on other forms. According to Morgan Ricks (2016), money is not just the cash in our pocket or the balance in our checkbook. It is also an essential tool for 'social stability policy purposes'. With this short but comprehensive definition, it is emphasized that money is not only a means of individual welfare, but has an important social role.

In this study, the concept of money, which is the raw material of financial stability, is examined in the context of the dialogues in the second part of Goethe's masterpiece Faust and the "La Casa De Papel" series, which is familiar to viewers from all walks of life. As a result, the most important role of meeting the "unlimited human needs" in the basic definition of economics falls on money. Although "physical money" seems to have lost its importance, especially with globalization, it has been concluded that it is an indispensable concept as it forms the basis of digital money and the like.

Keywords: Money, Financial Stability, Faust, La Casa De Papel

GİRİŞ

Bir gün içerisinde "para" kelimesinin kaç kere ve kaç değişik anlamda kullanıldığı hakkında bir istatistik yapılmış olsaydı özellikle küresel ekonomik kriz yaşadığımız şu günlerde sonuçlar tahminlerimizin çok üzerinde olabilirdi. Para'nın anlamı günlük konuşma dilimizde çok fazla içerik barındırırken, ekonomistlerce genelde tek anlamı vardır: Mal ve/veya hizmetlerin ödemesinde ya da borçların geri ödemesinde genellikle kabul edilen "her hangi bir şey'i" ifade etmektedir (Mishkin, 2004: 44). Bu tanım dinamik bir stok değişim aracı olan para için sınırlı bir tanımdır. Tanımda geçen "her hangi bir şey" ifadesi bu sınırın farkındalığının göstergesi olabilmektedir. Ekonomist olsun ya da olmasın "para" zenginlik ile eşdeğer bir anlam da ifade etmektedir. Ekonomistler parayı mevduat, satın alma ve/veya servet edinme gibi işlemlere hizmet eden bir varlık olarak görmektedirler. Para günlük konuşma dilimizde "gelir" anlamında da kullanılırken, birim-zaman başına kazanç ölçüsünü ifade eden bir tanım para ile ilişkilendirilmektedir. Dolayısıyla gelirin (paranın) hangi zaman diliminde ve ne kadar olduğu zenginliği ifade etmek için önemlidir. Birinin 1000 TL'yi bir saatte ya da bir ayda kazanıyor olması o kişinin geliri, zenginliği yani sahip olduğu "parası" hakkında bilgi verebilmektedir (Mishkin, 2004: 45). Elbette ki para gelir ve servetten farklıdır. Sonuç olarak gelir, bir kazanç akımı iken para, stok bir değişkendir (Salihoglu, 2020: 6).

¹ IERFM2022 Kongresinde sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve düzenlenmiş halidir.

Lidyalıların parayı icat etmelerinin altında yatan en önemli sebep ticaretle uğraşan insanların mübadelede zorlanmasıdır. Milattan önce bulunan para bugünkü paradan elbette ki çok farklıydı. Tek işleve sahip olan bu para, zamanla diğer işlevleri kazanmaya başlamıştır. İlk, madeni para olarak kullanılan bu mübadele aracı, milattan sonra Çinlilerin kâğıt parayı icadı ile taşınması kolay bir “değer” halini almıştır. Madeni para için kullanılan materyallere ulaşma ve taşıma zorluğu “senet” olarak üretilen kâğıt paranın piyasaya çıkmasıyla birlikte diğer işlevleri de kazanmaya başlamıştır. 7. Yüzyıl itibariyle kullanılan ve kamusallaşan kâğıt para matbaanın icadına kadar geçen sürede belli başlı ticaret ödemelerinde kullanılan bölgesel bir “değer” olarak kalmıştır. Matbaanın icadı ile birlikte toplu basılmaya başlanan banknotlar, gerek ticaret ödemelerinde gerekse altın karşılığı güvence olarak kullanılmıştır. Zengin bakır rezervlerine sahip olan İsveç, 17. Yüzyılda Avrupa’daki ilk resmi kâğıt para basan ülke olmuştur. Kâğıt paranın değerli metale bağlı olmaması, taşınabilir olması basımının kolay olması sonucunda dünya, “enflasyon” kavramı ile tanışmıştır. Kâğıt para ilk kullanıldığı dönemlerde karşılığı olan bir değer iken sonraki dönemlerde “sanal karşılıklar” ile üretilen bir “simya” gibi düşünülebilir.

Yunan mitolojisinde anlatılan Daedalus ve İkarus efsanesi Davranışsal İktisatta aşırı güven ya da güvensizlik için verilen güzel bir örnektir. Bu efsaneye para açısından bakıldığında karşımıza bambaşka sonuçlar çıkmaktadır. Efsane kısaca şu şekilde anlatılmaktadır: Daedalus dönemin en iyi mimar ve heykeltıraşı olarak bilinen, mekanik aletlerden anlayan zanaatkar ve sanatçı bir kişidir. Girit kralı Minos, Daedalus’tan tek çıkışı olan bir labirent yapmasını ister. Bu labirentin tek çıkışı tepedeki açıklıktır. Bir gün Kral Minos, Daedalus ve oğlu İkarus’u bir cinayet suçundan dolayı bu labirente hapseder. Daedalus labirentten kaçış yolunun sadece tepedeki açık alan olduğunu, başka bir yol olmadığını bildiğinden kaçış planları yapmaya başlar. Kuşların bu açık alandan sürekli tüy bıraktığını izleyen Daedalus kuş tüylerini toplayarak oğluna ve kendisine ikişer kanat yapar. Kuş tüylerini birbirine bal mumu ile yapıştırmak durumundan kalan Daedalus, kanatlar tamamlandığında kaçmadan hemen önce oğlu İkarus’a şu tembihte bulunur: Yukarı çıktığından sakın çok yükselme! Güneşin sıcaklığı balmumunu eritebilir ve sakın çok alçaktan uçuşma! Denizin nemi kanatlarını dağıtabilir. İkarus babasının talimatlarını onaylayarak yükselmeye başlar. Yükselmek İkarus için eşsiz bir deneyimdir ve hızını kesmeden güneşe doğru uçmaya başlar. Yüksekliğin verdiği bir nevi sarhoşlukla balmumunun eridiğini fark etmez ve İkarus düşerek denizin dibinde can verir. Adam Smith (1776) bu efsaneyi kâğıt para ile ilgili bölümde anlatmaktadır (Özel, 2020:22). Efsanedeki eriyen balmumu kâğıt parayı işaret etmektedir. Çünkü kâğıt paranın ortaya çıkışı ile enflasyon (balmumu) kavramı gündeme gelmiştir. Karşılıksız bir şekilde üretilen, arzı çoğalan para, mal ve hizmetlerin fiyatlarının artmasına sebep olacaktır. Oxford Languages’e göre enflasyon; *Dolanımda bulunan para miktarıyla, malların ve satın alınabilir hizmetlerin toplamı arasındaki açığın büyümesi nedeniyle ortaya çıkan ve fiyatların toptan yükselişi, para değerinin düşmesi biçiminde kendini gösteren ekonomik ve parasal süreç*’i ifade etmektedir. Paranın fiziksel olarak çoğalması ve değer olarak düşmesini ifade eden “enflasyon”, para ile ilgili karşılaşılan tek sorun değildir.

Tarihine göz atıldığında paranın icadının insanlık için büyük bir kolaylık olmasının yanı sıra aslında büyük bir sorun olma özelliğini de taşıdığı bilinmektedir. Öyle ki bu durum sadece iktisadi çalışmalara değil edebiyat yazınlarına, sanata, görsel medyaya ve diğer bütün alanlara yansımaktadır. Bu çalışmada Alman edebiyatçı, siyasetçi, doğa bilimci ve iktisatçı olan Johann Wolfgang Von Goethe (1749-1832)’nin en ünlü eseri Faust’un ikinci bölümünde yer alan para bahsi ile Alex Pina tarafından yönetilen İspanya yapımı suç ve soygun temalı bir televizyon serisi olan La Casa De Papel dizisinde vurgulanan paranın önemi ve illüzyonu anlatılmaktadır. Bu örnekler paranın karşılıksız olarak basılması karşısında yaşanan ve yaşanacak olan sorunları görmek açısından önemli bir konuyu gündeme getirmektedir. Akademik anlamda disiplinler arası yapılan ve yapılacak olan çalışmalara farklı bir örnek oluşturması açısından bu çalışmanın önemli bir noktada olacağını düşünmekteyiz. Özellikle edebiyat alanı, iktisatçıların uzak kaldığı bir alan olarak düşünülürse aslında roman, biyografi ya da gezi tarzı yazınlar incelenecek olursa iktisadi anlamda kayda değer çıkarımların yapılabileceği geniş bir literatüre sahiptir. Makale, Faust ile La Casa De Papel dizisinden seçilen anekdotların karşılaştırılmasının olduğu ikinci bölüm, paranın finansal istikrar açısından öneminin anlatıldığı üçüncü bölüm devam edip, sonuçların açıklandığı dördüncü bölüm ile sona erecektir.

PARA, FAUST VE LA CASA DE PAPEL

Paranın tarihi tüm ana hatlarıyla sosyal ve ekonomik tarihin hemen hemen her bölümünü etkilemiştir. Bu tarih bize anlatılanların veya bizim bildiklerimizin çok ötesine gidebilmektedir. Mübadelenin ihtiyacı karşılayamadığı dönemde icat edilen paranın ilk olarak metal olması, madenlerin diğer bütün her şeyden daha değerli görülmesinden kaynaklanmış olabilir. İlginç olan şudur ki ilkel uygarlıklara kadar giden para kullanımı Peru İnkalarında görülmemiştir. Peru İnkaları paraya ihtiyaç duymadan mükemmel bir mübadele sistemi geliştirerek ekonomik ve sosyal hayatlarını başka bir boyutta sürdürmekteydiler (Chown, 2005). Giriş bölümünde bahsedildiği üzere kâğıt para madeni paranın taşıma ve temin zorluğu sonucu ilk defa Çinliler

tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Kâğıdın henüz tüm uygarlıklar tarafından bilinmediği ama Çin’de kullanıldığı dönemler olduğundan kâğıt para kullanımı ilk zamanlar yerel düzeyde kalmıştır. 11. yüzyılda matbaanın icadı ile toplu para basımları gerçekleştikten sonra 13. yüzyıl sonlarında ticarete pek çok para çeşidi kullanılmıştır. Erken dönemlerde para denilince akla gelen ilk şey madeni materyallerden yapılmaya genelde yuvarlak metallere sahiptir. Değerli görülen bu metallere sahip olmak zenginlik – ki günümüzde de durum aynıdır- göstergesiydi. Altın ve gümüşten yapılan madeni paralar ilk organize paralar olarak görülmektedir. Daha sonra ortaya çıkan kâğıt para ve para yerine geçen diğer tüm para benzerleri bir çok sorunu da beraberinde getirmiştir. Paranın değerini belirleyen ölçüt neydi? Altına çok fazla, gümüşe daha az değer biçen mekanizma neyi baz alarak bu değerlemeyi yapmaktaydı? Para ile ilgili ilk sorunlar bunun gibi basit olarak ortaya çıkmış ve daha sonra ülkelerin büyümesi, teknolojinin ilerlemesi kısaca küreselleşmenin gündeme gelmesiyle farklı bir duruma gelmiştir. İsmi “enflasyon” olarak bilinmese de enflasyonun tarihi de en az para kadar eskidir. Özellikle banknotların piyasaya çıkması enflasyonu ete kemiğe bürüten bir unsur olmuştur. Para çeşitleri arttıkça “hastalıkları da” çoğalmış ve sosyal hayatı kolaylaştırdığı kadar zorlaştırmaya başlamıştır. Özellikle 19. yüzyıl sonları 20. yüzyıl başlarında 1. Dünya Savaşı ile bütün ülkeler enflasyon, ekonomik krizler ve resesyonlar, devalüasyon, istikrarsız döviz kurları gibi sorunlarla mücadele etmiştir (Chown, 2005). Son yıllarda görüldüğü üzere para ile ilgili sorunlar değişmemiş bilakis daha da artarak çeşitlenmiştir. Çünkü küreselleşme sonucunda nasıl ki ülkelerin sosyal dinamikleri birbirini etkiliyorsa ekonomik dinamikler de birbirine o derece bağlanmıştır. Bu çalışmada para ile ilgili ortaya çıkan sorunlardan ziyade paranın bizzat kendisine odaklanılmıştır.

Johann Wolfgang Von Goethe’nin ilk kısmını 20 yılda ikinci kısmını ise 40 yılda yazdığı Faust, ilk bakışta insanın modern topluma geçiş sürecinde edindiği açgözlülük ve bencilliği anlatmaktadır. Eserin detayları incelendiğinde ilk kısımda bireyin, onu yoldan çıkararak karakter (şeytan) ile yaptığı anlaşma sonucunda yaşadığı birebir ilişki, ikinci kısımda ise bireyin ve şeytanın devlet ile kurduğu ilişki anlatılmaktadır. Her iki ilişki de başta mutlu başlamıştır ama bölümlerin sonunda bu mutluluğun sahte olduğu ve yaratılan hazzın tamamen bir illizyon olduğu anlaşılmaktadır. Faust büyük bir edebiyat başarıyı olarak kabul edilmiş olsa da ikinci bölümündeki bu illizyon, erken modern ekonominin derin bir kavrayışı olarak Hans Christoph Binswanger tarafından yazılan Para ve Büyü (1985) kitabında farklı bir açıdan anlatılmaktadır. Binswanger, Faust’a iktisat gözüyle bakarak paranın simyasına ve bankacılık sistemindeki ironilere pek az kişinin farkına varacağı bir biçimde bakmaktadır. Para kavramının bir simya oluşu tarihsel örnekler ile anlatılmış ve Faust II bu temel üzerinde açıklanmıştır. Ortaçağ sonlarına doğru Orleans Prensi borçlarını ödemek için altın üretimi yapmak ümidiyle sarayında birçok simyacı (kimyager) istihdam eder. Çok geçmeden diğer elementlerin altına dönüşmesinin imkânsız olduğu anlaşılır. Saraya alınan İskoç finansör John Law sayesinde kâğıt para ile tanışan prens diğer simyacıların (kimyagerlerin) işine son verir (Daly, 1995). Çünkü artık borçlarını ödemek için değersiz bir materyalden bir değer üretmeyi öğrenmiştir. Kâğıdın bir altın gibi değerli bir madene dönüşmesi belki de en güçlü simya olarak tanımlanabilir. Simyanın, geçiciliğin üstesinden gelmek için yapılan bir eylem olduğunu belirten Binswanger, Faust’a özellikle bu açıdan yaklaşmaktadır. Faust, bilimi ve doğal yasaları keşfederek bu geçiciliğin üstesinden gelmeye çalışmaktadır. Sonsuz nedensellik yasalarını ararken delirmesi ve yol arkadaşı olarak Mephistopheles’i seçmesi Faust’un kalıcı olabilmek adına neleri göze aldığına göstergesi olabilir. Daly (1995)’e göre sanat, geçmiş nedensellik eylemlerinden koparak, gelecekle ilgi kurmadan şimdiki zamana odaklanarak geçiciliğin üstesinden gelmektedir. Ekonomi ise geçmişin rehberliğinde geleceğe bakmakta ve şimdiki zamanı, geleceğin arzu ettiği eylemlere hazırlık malzemesi olarak kullanmakta ve geçiciliğin üstesinden bu şekilde gelmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla ekonomi, sanat ile bu noktalarda -ki bunlar temel noktalardır- ayrılmaktayken bilimi pragmatik anlamda hizmet için kullanmaktadır. Bu anlamda ekonomi için zaman önemlidir ve zamanı maksimum verim alınacak şekilde kullanılmalıdır.

Para, doğası gereği gelecek için bir düzendir ve insanların harcama yaparak veya yatırım yaparak faiz elde edebilecekleri her şey geleceği temsil etmektedir. Ekonomi tamamen parasal değerlere göre ayarlandığı için gelecek, geçmiş ve bugüne bağlı olarak oluşmaktadır. Ancak insanların tüketim yapması ve ihtiyaçlarını karşılaması gerektiği için gelecek, “sınırlı” kaynakların tükenme riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Binswanger’in “Para ve Büyü” kitabının kritiğinde Daly (1995): Goethe’nin okuyucuya sınırların nerede olduğunu söylemediğini, paranın sonsuz soyut değerini vurguladığını, aynı zamanda gerçek mal ve hizmetlerin somut değerlerini küçümsediğini ve böylece sınırların risk teşkil etmeyecek duruma gelebileceğini belirtmektedir. Çünkü para sınırsız ve kalıcı iken, tüketim tatmin düzeyine ulaştığında sınırlı duruma gelmektedir. Modern ekonomide insanın açgözlülüğü ve bencilliğinin sorgulandığı Faust’ta, paranın sınırsız görülmesi, onun bir büyü gibi algılamasından kaynaklanmaktadır. İnsanın tüketimde tatmin düzeyinin sınırlı olması nedeniyle, ona yeni ihtiyaçlar yaratma eylemi paranın sınırsız döngüsünü besleyen bir süreçtir. “Dünyayı paranın “özüne” indirgemek ile dünya büyütülebilir bir hale gelmektedir. Yani dünya ekonomik büyüme ile büyümektedir” (Binswanger, 1994) cümlesindeki “öz” dört elementte (hava, toprak, su ve ateş)

ortak olan ve bu elementlerin dönüşmesine izin veren beşinci elementi yani “filozofun taşı’ını” işaret etmektedir. Bu taş herhangi bir metal ile tepkimeye girdiğinde, o metalde saklı olan “altın” (değer) açığa çıkmaktadır. Aslında metal altına dönüşmemektedir. Sadece o metalde var olan değere ulaşılmaktadır (Özel, 2020:33-34). Para değersiz bir metal iken ona yüklenen değer (öz) ile kıymetli bir madenin yerini almaktadır. İşte Goethe, Faust II’ de paranın simya sürecini metafizik bir boyutta bu şekilde anlatmaktadır. Dolayısıyla kâğıt değersiz bir madde iken değerli ve kalıcı bir hale bürünmektedir.

Faust, felsefe, hukuk, tıp ve din bilimlerinde kendini yetiştirmiş fakat bu bilimlerin anlamsız olduğunun farkına varmış, başka arayışlara girmiş bir bilim insanıdır. İnsanlara bir şey öğretemediğinden ve dünyayı düzeltmediğinden yakınan Faust, kendini büyü yoluyla bulmak istemektedir. Çözemediği gizemleri büyü yoluyla çözmek istemesi, teorik bilgidен eyleme geçtiğinin göstergesi gibi görünmektedir. Nostradamus’un kitabını kendisine yol haritası olarak seçen Faust, yarı deli bir vaziyette onu bu durumdan kurtarabilecek çare aramaktadır:

“Ben Tanrının sureti

Sonsuz gerçekliğin aynasına yaklaşıp olan” (Goethe, 2005, ss. 35).

sözleri ile aynı zamanda Tanrıyı suçlayacaktır. Bugüne dek öğrendiği her şeyden pişmanlığını dile getirirken kullandığı araçlara sitem etmektedir:

“Zavallı bir sevdıyla gerçeğin peşinden koşun

Bu tekerlek, dişli, merdane ve yaylar

Beni alaya alan araçlar bunlar” (Goethe, 2005, ss. 37).

Faust iç dünyasında bunları yaşarken Mephistopheles, Tanrı’ya insanoğlunun dünyada sürekli acı çektiğinden yakınmaktadır.

“Güneşten ve âlemlerden söz edebilecek hiçbir şeyim yok

Sadece insanların acı çektiğini görüyorum

Dünyanın küçük TANRI’sı

Hep aynı halde duruyor

İlk günkü görkemini hala koruyor

Aslında biraz daha iyi yaşamış olurdu

Eğer ki vermeseydin gök ışığından bir parıltı

Ona akıl diyor ve sadece

Hayvanlardan daha hayvan olabilmek için yararlanıyor” (Goethe, 2005, ss. 20).

İnsanı, dünyanın küçük tanrısı olarak gören Mephistopheles, Faust’un yarı deli olduğunu, yeryüzündeki en büyük hazların peşinde ve doyumsuz bir ruhunun olduğunu belirtmektedir. Aslında anlatılmak istenen insanoğlunun açgözlülüğünün sonsuz olduğu ve bu durumun akıl ile ilişkilendirilmesi “hayvandan daha hayvan olmak” şeklinde yorumlamaktadır. Faust’a çok güvenen Tanrı ile Mephistopheles bir anlaşma yapar:

“Bana izin verin de görün

Onu yavaşça kendi yoluma nasıl çekeceğimi” (Goethe, 2005, ss. 22).

Bu diyalog aslında dört büyük dinde aşına olduğumuz Tanrı-Şeytan diyaloguna çok benzemektedir. Tanrı, yarattığı insana güvenir ve şeytanın onu yoldan çıkaramayacağından emindir. Tanrı, Faust’un ruhunu “öz kaynağından çıkarmasını” öğütlerken bu durumun bir nevi yaşamın öğrenme süreci olduğunun sinyalini vermektedir. Zamanın 16. yüzyılın ortalarını gösterdiği eserde Faust ile Mephistopheles süreli bir anlaşma yaparlar. Bu anlaşmaya göre Mephistopheles bir süre Faust’a hizmet edecek, onun her isteğini en iyi şekilde gerçekleştirecek ve bu dünyadan almak istediği bütün hazları yaşamasını sağlayacaktır. Süre dolunca Faust ruhunu Mephistopheles’in isteğine sunacaktır.

Goethe, Faust’un ilk bölümünde bedensel hazları yaşamak isteyen doyumsuz insanı, ikinci bölümde ise ruhsal hazzı simgeleyen ekonomi, güç ve iktidarı deneyimleyen açgözlü modern insanı anlatmaktadır. İkinci kısmın ilk perdesinde kralın sarayında birçok saray görevlisinin ülkenin gidişatından yakınmasına şahit olmaktadır. Başbakan yolsuzluk, adaletsizlik, yağma ve düzensizlikten, genel kurmay başkanı askeri düzenin

kaybolduğundan, paralı askerlere olan borçlardan, haznedar, kasaların (Merkez Bankası) boş olmasından, kâhya ise ödeyemediği giderlerden şikâyet etmektedir. Soyтары olarak alınan Mephistopheles ise:

*“Eksiklik olmayan bir yer var mı dünyada
Kiminde bu, kiminde şu, burada da para
Yerden toplanmaz
Oysa bilgelik bilir onu en derinden çıkarmayı
Dağların damarlarında, duvarların temellerinde
Külçe ya da para biçiminde altın bulunabilir
Sorduğun, kimin çıkaracağı yönündeyse eğer
Bulur anlayışlı insandaki doğa ve akıl gücü.” (Goethe, 2005, ss. 244).*

sözleri ile paranın topraktan yani mülk içerisinde çıkarılabileceğini anlatmaya çalışmaktadır. Elbette üretilecek olan para ülke topraklarından yani “halkın mülkiyetinden” elde edilecektir. Mülkiyetin sıcak paraya dönüşümü ise ancak akıl ve doğa gücü ile gerçekleşecek bir durumdur. Faust’un en büyük arzusu mülkiyet ve güçtür. Bunu gerçekleştirmek için ise mutlak güç hakkı veren mülkiyet yasalarının yeniden tesis edilmesi gerekmektedir. O yüzden:

“Güç ve egemenlik kazanmak istiyorum” dediğinde Mephistopheles, O’na bu dileğini gerçekleştirme imkânı verecek iki büyü sunmaktadır: İlki kâğıt para, ikincisi ise kâğıt paraya ödül olarak aldığı ve hayali bir ordu ile büyütülecek topraklardır. Goethe, Faust’ta ekonomik büyümeyi mümkün kılacak ve sürdürülebilir bir büyüme sağlayacak üç önemli unsuru, tarihsel bir doğrulukla tanımlamaktadır:

- ✓ Kâğıt paranın yaratılması
- ✓ Buhar makinasının icadı ve Sanayi Devrimi’nin habercisi olan kömürün bu makinada kullanılması
- ✓ Roma mülkiyet yasasının (Dominium) benimsenmesi (Binswanger, 1998). Burada kastedilen mülkü kullanıp o mülkten üretim yapmaktan ziyade mülkü tüketmek, tabiatı arzu ettiği şekilde kullanmaktır. Bu şekilde bir mülkiyet algısı modern iktisat simyası için aslî bir girdi olmaktadır (Özel, 2020: 26).

*“Böyleydi, Romalıların güçlü çağlarında
Dünden bugüne gelmiştir bu uygulama
Duruyor hepsi sessizce gömüldüğü yerde
Oysa kral toprağının hepsi, hazinelerde” (Goethe, 2005, ss. 246).*

sözlerinden anlaşılacağı üzere, ülke topraklarına “patrimonium” yani, veraset yoluyla elde edilmiş, gelecek nesillere miras olarak bırakılacak mülkler olarak (Özel, 2020:26) değil, “dominium” olarak bakılması ve bu yasa üzere tüketilmesi gerektiği hatırlatılmaktadır. Faust’ta mülkün paraya dönüşmesi öncelikle o topraklarda altınların gömülü olmasına inanmakla başlamaktadır. Topraktaki altının yeryüzünde kâğıt paraya dönüşmesi yani akıcı (likit) hale gelmesi fikri simyanın tahayyülden gerçeğe dönüşmesi gibidir (Özel, 2020: 39). Mephistopheles, krala sahip olduğu mülklerin içinde altın olduğunu onların çıkarılması gerektiğini (burada çıkarmak aslında o altınların orada olduğunu tahayyül ederek hayali altından para üretmek anlamına gelmektedir) söylerken simyanın gerçeğini ima etmektedir. Altın o topraklarda gömülüdür ve o topraklar değerlidir şeklinde bir telkin tıpkı La Casa De Papel dizisinin son sezonunda İspanya Merkez Bankası altın rezervlerinin eritilerek çalınması ve altınların yerine külçe haline getirilmiş başka bir değersiz metalin konulması gibidir. Altın rezerv bir güvencedir. Kasada bulunan rezervin altın olması gerekmemekte altın olarak bilinmesi ve orada fiilen görülmesi yeterlidir. Değersiz metallerin altın olarak işlev kazanması tıpkı kâğıt paranın altının yerini almasına benzerdir. Faust’ta kâğıt paranın yaratılması süreci kralın akli melekelerini kullanabilecek durumda olmadığı bir anda gerçekleşmiştir:

“Kimdir kralın imzasını taklit eden” dediğinde haznedarın cevabına bakmak gerekmektedir:

*“Anımsa bunu imzaladığımı, kendi elinle
Üstelin bu gece, Büyük Pan olarak dururken
Başbakan bizimle, sana yaklaşıp
Üstlen yüksek bayram kıvancını*

Halkın mutluluğu adına birkaç çizgiyle'
Beceriyle çizdin bunları sen de, bu gece
Binlerce sanatçı, binlerce örneğini çıkardı
Bu iyilikten herkes yararlı olsun diye
Damgalanarak bütün belgeler;
Onluk, otuzluk, ellilik, yüzük destelere ayrıldı
Kestiremezsin halka sağlanan mutluluğu
Bakınız şu kente ölüm uykusuna yatmış gibiydi
Şimdi canlandı mutluluk içinde
Senin adın, dünyaya mutluluk getirdi çoktan
Ancak kimse böyle bir sevgiyle bakmamıştı
Geçersizdir alfabe şimdi
Mutludur herkes bu imza ile” (Goethe, 2005, ss. 291).

Bir belgenin bin kron olduğu, her belgenin karşılığının altın ve gümüş üzerinden ödendiği, hatta kesinti yapıldığı (işlem ücreti) bu sürecin başlangıcı ve etkileri yukarıdaki şekilde özetlenmiştir. Artık torba ya da çanta taşımaya gerek kalmamıştır.

“Görülür her iş
Göğüste taşınan bir kâğıt parçası ile” (Goethe, 2005, ss. 292).
“Altının, incinin yerine geçen böyle bir kâğıt
Pek önemlidir, değerini saklayan bilir
Artık pazarlık, para bozurma isteği yok” (Goethe, 2005, ss. 293).
“Geçersizdir alfabe
Mutludur herkes bir imza ile” (Goethe, 2005, ss. 291).

Halkının böyle bir bolluğa ülke topraklarında gömülü olan (ya da olduğu sanılan) altın karşılığında üretilen bir kâğıt parçası ile kavuşması kralı oldukça memnun etmiştir. Hazır bulunan saray görevlilerine ödül dağıtacağını açıklayıp bu ödül ile ne yapacaklarını sorduğundan aldığı cevaplar günümüz insanların “milli piyango çıkarsa ne yaparsınız?” sorusuna verilen cevaplar ile hemen hemen aynı niteliktedir. Fakat kral “eskiden neyseniz o şekilde kalacaksınız” sözleri ile insanın ne yaparsa yapsın ihtiyacının bitmeyeceğini ya da ihtiyaçların karşılanamayacağını, isteklerin sonsuz olduğunu ve bu durumun bir döngü olduğunu anlatmak istemektedir. Fakat eski soytarı verdiği tepki ile durumu sezmiş bu simyanın eriyeceğini ya da yok olacağını şu sözlerle aktarmaktadır:

“Büyülü Kâğıtlar! Ben anlamadım bu işi”
“Şuraya bakın bunlar gerçek para mı? (Goethe, 2005, ss. 295).
Mephistopheles:
“Bunlarla sağlarsın canının her istediğini
Soytarı:
“Tarla, ev, sığır satın alabilir miyim?
“Peki ya sarayı, ormanı, av alanı
Balık havuzu olan bir sarayı alabilir miyim?” (Goethe, 2005, ss. 296).

Bölümün başında herkesin küçümsediği soytarı enflasyonu fark etmiştir. “Büyülü” kâğıtların akıbetinin ne olacağını anlamış gibi ödülünü maddi varlıklara yatırım yaparak, ona reel bir kıymet biçerek korumaya almaktadır. Kâğıt paranın gerçek bir simya olması onun reel bir değere dönüşmesiyle mümkün olabilmektedir. Dolayısıyla paranın gerçek bir değer kazanması ancak ekonomiye yayılarak bir değer üretme aracı olarak kullanılmasına bağlıdır (Özel, 2020: 26). “Devlet ya da kişilerin mülkünde bulunan toprakların (tabiatın)

tüketilmesi, emeksiz değer yaratmanın ön şartıdır” diyen Binswanger ekonomik büyümenin nasıl ilerlediğini belirtirken aslında ortaya çıkabilecek tehlikeleri de haber vermektedir: Karşılıksız para basımı ve enflasyon. Merkantalist John Hales kâğıt paranın “saçma” olduğunu ve kötü paranın iyi parayı piyasadan sileceğini ifade ederken enflasyona vurgu yapmaktadır. Hales, fiyatlar genel düzeyindeki artışı para politikaları ile devletin, paranın değeri ile sık sık oynanmasının yanı sıra piyasada para miktarının artışından kaynaklandığını belirtmektedir. Copernicus ise Miktar Teorisi’nde paranın değerinin düşmesini piyasadaki paranın bollaşmasına bağlamaktadır (Savaş, 1998: 149). Elbette günümüz ekonomisinde enflasyon hareketleri sadece paranın fazla olmasından kaynaklanmamaktadır. Para ile bağlantılı olan her unsur enflasyonu negatif ya da pozitif tetiklemektedir. Karşılıksız para basma fiilini La Casa De Papel dizisindeki şu diyalog ile takip etmekte yarar görmekteyiz:

Profesör lakaplı Sergio Marquina, babasının anısına her ayrıntısını düşündüğü ses getirecek bir soygun planlar. İspanya Kraliyet Darphanesi’ni soymayı planlayan Profesör, bu soygunda işine yarayacak bir ekip kurarak, dizinin izleyici üzerinde sistem direnişi olarak algılayacağı kırmızı tulumlar ve Salvador Dali maskeleri ile süreci başlatır. Dizinin bir sistem eleştirisi olması ve/veya hegemonyaya bir karşı duruş olarak sunulmasından ziyade, dizinin en önemli odak noktası olan para ve altın diyaloglarına odaklanılmıştır. İspanya Kraliyet Darphanesini soymak için giren ekip beklenenin aksine orada hazır bulunan kâğıt paraları çalmayacaktır. Kendileri için yeni kâğıt paralar basacak ve böylece aşağıdaki diyalogun anlam kazanmasını sağlayacaklardır. Profesör ve ekibi ile arabulucu görevi üstlenen polis müfettişi Raquel Murillo, Sergio Marquina (Profesör) tarafından alıkonulmuştur. O esnada Profesör soygun maksadını şu sözler ile dile getirmektedir:

“İyilik ve kötülüğün manası üzerine araştırmalar yaptım. Her şey bakış açısı. 2011’de Avrupa Merkez Bankası 171 milyon Euro’yu yok etti. Bizim yaptığımız gibi. Tek fark onlarınki yasalı. 2012’de 185 milyon Euro, 2013’de 145 milyon Euro. Bunca para nereye gitti biliyor musun? Bankalara. Darphaneden direk zenginlere. Kimine göre Avrupa Merkez Bankası hırsızdır. Onlarsa bu duruma “nakit akışı” diyorlar. Hiç yoktan alınan bir para bu”

Daha sonra masadaki 50 Euro’luk banknotlardan birini eline alarak:

“Bu ne? Hiçbir şey. Kâğıt parçası bu. (kâğıt parayı yırtar) kâğıt ve yırtıldı. Nakit akışımı ben yapıyorum şimdi. Ama bankalar için değil gerçek ekonomi için buradayım”

Jasper Sky’ın 13.08.2014 tarihinde DW haber ajansına yazdığı bir köşe yazısında “Avrupa Merkez Bankası, LTRO (Uzun Vadeli Yeniden Finansman Operasyonları) adlı program kapsamında AB bankalarına son derece ucuz oranlarla bir trilyon avro borç verdi. Bankalar tüm bu parayı ne yaptı ve neden birçoğu parayı erken iade ediyor?” sözleri ile yukarıdaki sözleri onaylamaktadır. Bu program kapsamında toplam 1.323 bankaya 1019 milyar Euro borç verilmiştir (dw.com, et: 07.05.2022). Avrupa Merkez Bankası, bankacılık sistemine likidite akışı sağlamak için her hangi bir şey yapmaz ise genel bir finansal ve ekonomik çöküşten endişe duymaktaydı. Bu yüzden karşılıksız para basarak bankaları ve dolaylı yoldan ekonomiyi rahatlatmaya çalışmıştır. Normal şartlarda merkez bankaları ekonomik büyümeyi ve enflasyonu dengeleyecek şekilde para basmaktadır. Fakat normal koşullar değiştiğinde, örneğin ekonomideki ani şoklar, küçülmeler ve bozulmalar sonucu bu duruma müdahale edilmesi gerektiğinde merkez bankaları normal akışlarında saparak para basabilirler. Nitekim 2008 Küresel Finans Krizi’nde başta ABD merkez bankası FED olmak üzere, Avrupa, İngiltere ve Japonya merkez bankaları krizin yıkıcı etkilerini hafifletmek için piyasaya likidite enjeksiyonu yapmıştır (Eğilmez, 2020). Normal şartlarda “ihtiyaç” dışında emisyon hacminin genişlemesi enflasyona neden olurken kriz dönemlerinde bu tür “nakit akışları” kısa süreli olarak enflasyona neden olmamıştır. Merkez bankalarının para basımı kararlarını verirken, bu paraların ne amaçla ve kimlere, hangi kurumlara kullanılacağı konusunda şeffaf olması, kriz sonrasında bu nakit akışının nasıl temizleneceğinin önceden belirlenmesi anormal şartlar altında para basımının makul kılmaktadır.

Faust’un karşılıksız para basım sürecinde öngöremediği detay enflasyon ve insanların açgözlülüğüydü. Yaratılan kâğıt para ile parasal sorunların “geçici” olarak üstesinden gelen kral bu sürecin tadını çıkarmak isterken zenginleşen her bireyin yaptığı gibi ihtiyaç ötesi tüketime gitmektedir. Masalın bundan sonraki kısmında kâğıt para ile ülkenin zenginleşmesini sağlayan Faust ve Mephistopheles gözlerini başka bir yöne çevirmiştir. Para ile gücü elde eden Faust, şimdi de mülkiyet arzu etmektedir. Daha önce de bahsedildiği üzere mülkiyet tabiatı zapt etmekle ilintili olarak anlatılmıştır. Faust’ta insan ilerlemesi sınırlar inşa ederek arazileri ıslah ederek şehirler, sanayi, ulaşım ve yoğunlaştırılmış tarımdan oluşan simülasyon bir dünya yaratmak suretiyle gerçekleşmektedir. Fakat tabiat her zaman beklenen cevabı vermemektedir. Sınırlar ve bentlerin inşasıyla müdahale edilen tabiat, insanoğlunun beklediğinin aksine daha fazla yıkım yaratabilecek sonuçlar verebilmektedir (Binswanger, 1998). Fizyokratlara göre ilahi irade, evrensel ve mükemmel olan bir “doğal düzen” yaratmıştır. Bu bakımdan “fiziksel düzen” kadar “toplumsal düzen de” doğal düzenin bir parçası

olmaktadır. Doğal düzenin yasalarına göre hareket etmek maksimum düzeyde mutluluk ve verim sağlarken aksine davranmak, feci sonuçlar yaratabilmektedir (Savaş, 1998: 228).

Faust'un mülkiyet edinirken doğal düzeni bozması onunla inatlaşması, çok sürmeden O'nun sonunu getirmiştir. Faust'un mülk arzusu o derece yüksek bir açgözlülük seviyesine gelmiştir ki küçük bir toprak parçası üzerindeki iki yaşlı köylünün dahi topraklarına göz dikmektedir. Nihayetinde çevresinde olan biteni görmeden sadece kişisel arzu ve hırsına yenik düşen modern insanın körlüğü, Faust'un gerçek anlamda kör olması ile anlatılmaktadır. Binswanger bu durumu "kibirden kaynaklanan körlük" şeklinde yorumlamaktadır.

Faust'un ölümü kör olduğunun farkına vardığı ve planlarının aslında halkın mutluluğu için olduğunu dile getirdiği mısraların sonunda gerçekleşecektir:

"Özgür yerde, özgür bir halkla birlikte

Diyebilirdim, ben o kısacık süreye:

Dur gitme, sen ne güzelsin

Yeryüzünde geçirdiğim günlerin izi

Silinip gitmeyecek yüzyıllar boyunca

Böyle yüksek bir mutluluğun ön duygusunda

Tadına varıyorum bu en üstün anın" (Goethe, 2005, ss. 545).

der ve hendek olarak kazıdığı mezara düşerek can verir. Pek çok ölüm ve yıkıma neden olmasının yanında görüntüde diğergam olan, bencil ve açgözlü modern bireyi temsil eden Faust'un ruhu, aslında böyle bir son ile kutsanmış olmaktadır (Anık, 2020). Faust bir modern insan portresidir. Bu portrenin günümüz insanına anlatmaya çalıştığı şey, dünyanın sınırlı olduğu ve insanın bu sınırlar dahilinde yüksek bilinçte bir hayat sürebileceği fikridir. Bölümü Goethe'nin "Contemplative Judgement" için yazdığı önsöz ile bitiriyoruz: "Amacımız doğanın bitmeyen süreçleri üzerinde tefekkür ederek, kendimizi doğanın bizlere sunduğu eserleriyle paylaşmaya layık kılmak olmalıdır. Başka bir deyişle, doğanın işleyiş sistemini dikkatle gözlemlemeli ve onun bize rehberlik etmesine izin vermeliyiz. Tabiata doğrusal bir düşünce sistemi ile hükmetme arzusunun yerine, onun karmaşıklıklarına karşı sezgisel bir duyarlılık ile cevap vermeliyiz. Bilimin bu minval üzere teknolojiyi geliştirmesi, daha az atık üreten, uzun ömürlü, yenilenebilir ve daha az enerji tüketen, doğal düzene uyan ya da kendisini doğal formlar üzerinde modelleyen tüketim malları, makine ve teçhizat geliştirmesi gerekmektedir" (Binswanger,1998).

FİNANSAL İSTİKRAR AÇISINDAN PARA

Materyali ne olursa olsun paranın ekonomide üç temel işlevi bulunmaktadır:

- ✓ Bir mübadele aracı olarak
- ✓ Bir hesap birimi olarak
- ✓ Bir değer stoku olarak

Paranın en çok tercih edilen ya da tercih edilmek durumunda kalınan işlevi mal ve/veya hizmetlerin ödemesinde bir "değişim aracı" olarak kullanılmasıdır. Paranın icadından önce mübadele ekonomisi geçerliken o dönemlerde mübadele edecek mal ve hizmetler sınırlı, nüfus az olduğundan ve henüz "küreselleşme" kavramının oluşmadığından değiş-tokuş daha kolaydı. Dolayısıyla para, mübadele ekonomisindeki "karşılıklı ihtiyaç oluşturmanın" zorunluluğu sayesinde doğmuş görünmektedir. Hesap birimi olarak para, ekonomideki bir değer karşılığının para olarak belirlenmesini ifade etmektedir ki bir mal ya da hizmete biçilen değer para cinsinden olmaktadır. Değer stoku olarak para ise kazanma zamanı ile harcama zamanı arasındaki süreci ifade etmektedir. Bu süreçte kazanılan paranın tamamı harcanmadan bir kısmı tasarrufa yönlendirilebilir. Günümüzde değer stoku kavramı sadece parayı karşılamamaktadır. Çünkü bireyler tasarruflarında kazanç elde etmek istediklerinden, bu tasarrufları çoğaltacak para benzerleri ürün ve hizmetleri kullanmaktadır.

Ekonominin olduğu kadar finansal istikrarın da baş aktörü olan para ile ilgili yaşanan her durum iktisadi hayatı dolayısıyla toplumsal hayatı etkilemektedir. Finansal istikrar, finansal piyasaları, aracıları ve piyasa alt yapılarını kapsayan finansal sistemin, krizlerin, şokların ve dengesizliklerin çözülmesine dayanıklılığı ifade eden bir koşul olarak tanımlanabilmektedir (ECB Financial Stability Review, 2012). Araştırmacılar finansal istikrarı analiz ederken genelde istikrarsızlık üzerine çalışmalar ile açıklama yapmaktadır (Elsayed ve Diğ., 2022). Finansal istikrarın korunması, risk ve kırılganlık kaynaklarının belirlenmesini gerektirmektedir.

Finansal istikrarın izlenmesi geleceğe yönelik bir süreçtir. Risklerin fiyatlandırılması ve yönetilmesi konusundaki eksiklikler, sermaye tahsisindeki verimsizlikler, tasarruf ve yatırımcılar açısından zayıf bir zeminde ilerliyorsa yani devamlılık gösteriyorsa bu durumda istikrar bozulmaktadır. Kısaca, finansal istikrarsızlık, temel anlamda para sisteminin tasarımındaki bir sorunu ifade etmektedir (Ricks, 2016:1). Dikkat edilecek olursa Büyük Buhran'da dahil iktisatçıların çoğu bu tür istikrarsızlıkların çözümünü para sistemini düzelterek bulmuşlardır. Her ne kadar günümüz iktisatçıları krizlerin neden olduğu istikrarsızlıkları kapitalizmin doğal işleyişine bağlasalar da temelde sorun para sisteminin tasarımındadır.

Son 2 yılda COVID-19 süreci ile başlayan, Rusya-Ukrayna savaşı ile devam eden küresel bir ekonomik krize şahit olmaktayız. Özellikle salgın, 2008 krizinden bu yana dünyada görülmemiş bir şekilde finansal sistemi hala test etmektedir. Tüm ülkelerin finansal piyasaları, finansal varlık fiyatları ani düşüşler yaşamış, piyasaların nakit akış sistemi bozulmuş ve büyük dalgalanmalar yaşanmıştır (Gopinath, 2020). Dünya salgın etkilerini henüz atlatamamışken Rusya-Ukrayna savaşı ile kriz daha derinden hissedilmeye başlamıştır. Şu süreçte tüm ülkeler üretim maliyetlerinin artmasından kaynaklı bir arz enflasyonu yaşamaktadır. Türkiye özelinden bakılacak olursa yaşanan yüksek enflasyonda dış etmenler kadar iç etmenlerin payı daha büyüktür. Bu gibi durumlarda ülkeler küresel anlamda parasal sistem tasarımlarını yeniden gözden geçirirken, yerel anlamda para politikalarında köklü reformlar yapabilmelidir.

Konunun özüne dönülecek olursa dünya tarihinde görülen krizler, şoklar, dengesizlikler ve istikrarsızlıkların temelinde her zaman para bulunmaktadır. Çünkü iktisat biliminin başat unsuru paradır.

SONUÇ

Paranın tarihi bizlere ulaşan yazılı kaynakların çok ötesine dayanmaktadır. Tüm yönleriyle bu tarih insanoğlunun hem sosyal hem de ekonomik tarihini etkilemiştir. Paranın ilk ortaya çıkış şekline göz atıldığında mübadele ekonomisinin zorlaştığı bir döneme denk gelmekteyiz. İlk dönemlerde çeşitli metallerin kullanıldığı paranın değeri genelde altın ile ölçülmekteydi. Bir maddenin para olarak değerlendirilebilmesi için değerli olması tek başına bir anlam teşkil etmemektedir. Altının para olarak kullanıldığı dönemler de dahil altın rezervlerinin sınırlı olması, onun bir para olarak kullanılmasını zorlaştırmıştır. İşte bu süreçte kâğıt para keşfedilmiştir. Kâğıt para değersiz bir materyalin değerli hale getirilmesinin yani “simyanın” açık bir kanıtıdır. Paranın dönüşümü ülkeden ülkeye farklılık göstermiş olsa da, kâğıt para matbaanın icadı ile ödemesi, taşınması ve korunması kolay bir forma dönüştürülmüştür.

Goethe tarafından 60 yılı aşkın bir sürede yazılan Faust, Carl Gustav Jung'a göre “dünyanın en büyük simya kitabıdır (Özel, 2020). Eser iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm Faust'un Mephistopheles ile anlaşması ve gençleşerek aşkı bulmasını anlatırken çalışmanın odaklandığı ikinci bölüm Mephistopheles'in, Faust'un sonsuz arzularını yerine getirmesi, iktisat, devlet ve mülkiyet bağlamında modern insanın etik değerleri göz ardı etmesi ve bu insanın hazin sonunu anlatmaktadır. İkinci bölümde ödemelerinde zorluk yaşayan bir ülkenin kralı ve diğer devlet adamlarını kâğıt para konusunda anlatılarla geçmektedir. Kralın kendinde olmadığı bir anda imzasını alan Mephistopheles, bu belgeyi birçok sanatçıya çoğaltarak ülkenin sorunlarını çözer. Bu para ülke topraklarının altında bulunduğu iddia edilen altına karşılık üretilmiştir. Fakat ülke vatandaşlarından bir tek kişi dahi bu paranın karşılığı olan altını devletten talep etmez. Çünkü altın oradadır ve halk refah içindedir. Tıpkı La Casa De Papel dizisinin son sezonunda İspanya Merkez Bankası'ndaki altın rezervlerin değersiz metaller ile değiştirilmesi ve bu bilginin halk ile paylaşılmadığı müddetçe sorun teşkil etmeyeceği gibi. Nasıl ki kâğıt gibi değersiz bir maddenin altın gibi değerli bir maddeye dönüşmesi “simya” olarak nitelendirildiyse, bugün kâğıt para yerine geçen diğer parasal unsurlar da birer simyadır. Örneğin bankaların ürettiği kaydı para, kripto para birimleri, dijital paralar vs. Daha birçok örneği verilecek olan bu unsurlar günümüzün simya anlayışını resmetmektedir.

Faust'un iki büyük arzusu bulunmaktadır. Güç ve mülkiyet. Bu iki büyük arzu ilk bölümden beri modern insanın dünyayı kavrayış biçimini anlatmaktadır. Faust gücü, kâğıt para basarak elde ederken, mülkiyeti kâğıt para karşılığı toprak istemesi ve bu toprakları hayali ordular ile genişletmesi ile elde etmektedir. Normal şartlarda Faust'un amacı insanoğlu için özgür bir dünya yaratmaktır. Fakat bu dünyayı, tabiatı yani doğal düzeni ihlal ederek yapmaktadır. Tıpkı diğer metallerin altına dönüşmesinin imkânsız olması gibi doğal düzen de insanoğlu tarafından zapt edilip değiştirildiğinde kendini korumakta ve beklenmedik cevaplar vermektedir. Bu anlamda Faust açgözlülüğünün ve sınır bilmez arzularının esiri olarak gerçeklere kör olur ve “ah bu an hiç geçmese” dediğinde her şeyin sonu gelmiştir. Faust'un amacı tıpkı günümüz kapitalizm sistemlerinin modern insana dayattığı daha müreffeh ve daha zengin bir hayat sürmektir. Fakat bu hayatı sürmek isterken doğal düzenin sınırlarını işgal etmekten geri durmaz. Faust'un yaptığı şey kapitalist bir koloni kurmaktan öte bir şey değildir. Özel'in (2020) ifadesi ile: “Goethe'nin kendi hayatında mikro ölçekte yaşadığı ya da gözlemlediği bu iktisadi simya faaliyeti, yazarın ölümünden sonraki iki yüzyılın hikâyesidir”

Sınırlı bir dünyada kalkınabilmenin tek yolu, o sınırları kabul edip, o sınırlara göre yaşamakla mümkün olabilir. Ekonomistlerin “az”ın “çok” olarak anlatması sürecinin olduğu şu günlerde bu tavrın devam ettirilmesi çok önemlidir. Tüketim ve üretimin çılgın seviyelerde olduğu, buna rağmen derin krizlerin yaşandığı, orta gelir sınıfın yok olduğu, paranın nicelik olarak çoğaldığı ama nitelik olarak azaldığı şu dönemde, “fayda” ve “gerçek ihtiyaç” kavramlarına odaklanılmalıdır. Bu sürecin devletler eliyle radikal ekonomi politikaları yürütülmesi elzemdir. Ancak bu şekilde sürdürülebilir bir kalkınma ve finansal istikrar elde edilebilir.

Bu çalışma ile gerek edebi gerekse görsel metinlerde iktisadi okumalar gerçekleştirmenin önemi vurgulanmıştır. Farkındalık oluşturmak adına yapılan bu çalışmanın, bundan sonra yapılacak olan bu tür çalışmalara kaynak olmasını temenni ediyoruz.

KAYNAKÇA

1. Anık M., (2020), Modern Bireyin Bencilliği Ve Açgözlülüğü: Faust Ekseninde Bir Edebiyat Sosyolojisi Analizi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22 (4):1479-1499
2. Binswanger H. C. (1994), Money and Magic: A Critique of the Modern Economy in the Light of Goethe's Faust, University of Chicago Press, Chicago
3. Binswanger H.C. (1998), The Challenge of Faust, Science, 281(5377): 640-641
4. Chown J, (2005), A History Of Money From AD 800, Taylor & Francis, New York
5. Daly H. (1995), Money and magic (A critique of the modern economy in the light of Goethe's Faust): Hans Christoph Binswanger. University of Chicago Press, Chicago, IL, 1994. Translated by J.E. Harrison, postscript by Iring Fetscher, *Ecological Economics*, 12 (3)-257-258
6. ECB Financial Stability Review, (2012), www.ecb.europa.eu, e.t.: 07.05.2022
7. Eğilmez, M, (2020) Para Basmanın Sonuçları, www.mahfiegilmez.com, e.t.:07.05.2022
8. Elsayed A.H., Naifar N., Nasreen S., (2022), Financial stability and monetary policy reaction: Evidence from the GCC countries, The Quarterly Review of Economics and Finance, <https://doi.org/10.1016/j.qref.2022.03.003>
9. Goethe von J. W. (2005), Faust, Çev: Zeynep Kazan, Bahar Yayınevi, İstanbul
10. Gopinath, G. (2020). The great lockdown: Worst economic downturn since the great depression, IMF Blog
11. Mishkin F.S., (2004), The Economics of Money, Banking, and Financial Markets, The Addison-Wesley series in economics, 7. Edition
12. Oxford Languages, <https://languages.oup.com/google-dictionary-tr/>, e.t.: 22.04.2022
13. Özel M., (2020), Roman Diliyle İktisat, Küre Yayınları, İstanbul
14. Ricks M, (2016), The Money Problem Rethinking Financial Regulation, The University of Chicago Press, Chicago/ London
15. Salihoğlu, E., (2020), Dijital Para ve Merkez Bankası Politikaları, Nobel Akademik Yayıncılık, 1. Basım, İstanbul
16. Savaş V.F. (1998), İktisatın Tarihi, Avcıol Basım- Yayın, 2. Baskı, İstanbul
17. Smith A., (1776), An Inquiry Into the Nature and Causes of the Wealth of Nations, Ed: Edwin Cannan
18. What Europe's banks did with the ECB's trillion euros, www.dw.com/en/what-europes-banks-did-with-the-ecbs-trillion-euros/a-17848344, e.t.: 07.05.2022